

H.F.M. Crombag, H. Israëls, P.J. van Koppen & W.A. Wagenaar (2010). Twee nova: Ina Post en de Deventer moordzaak. *Nederlands Juristenblad*, 85, 475-478.

Twée nova: Ina Post en de Deventer moordzaak

Hans Crombag, Han Israëls, Peter J. van Koppen en Willem Albert Wagenaar¹

IN DE DEVENTER MOORDZAAK ERKENDE DE HOGE RAAD ALS *NOVUM* EEN GANG VAN ZAKEN DIE IN WERKELIJKHEID NIET HEEFT BESTAAN. HET *NOVUM* IN DE ZAAK INA POST ILLUSTREREET DAT DE HUIDIGE EIS VAN EEN *NOVUM* TE RESTRICTIEF IS: DAAR IS ALS *NOVUM* IETS ERKEND WAT NIET VOLDOET AAN DE MEDE DOOR DE HOGE RAAD DAARVOOR OPGESTELDE EISEN. DAT DE HOGE RAAD IN DAT GEVAL, NET ALS EERDER IN DE PUTTENSE MOORDZAAK EN BIJ LUCIA DE B., TOCH HERZIENING HEEFT TOEGESTAAN, WIJST EROP DAT OOK DE HOGE RAAD ZICH NIET KAN HOUDEN AAN DE THANS GELDENE REGELS VOOR DE HERZIENING.

Dit jaar zal de afronding te zien geven van de eerste zaken van de CEAS, de Commissie Evaluatie Afgesloten Strafzaken. Onlangs zijn de nieuwe processen begonnen in de zaken Lucia de B. en Ina Post. De zaak Ina Post is door drie van ons bij de CEAS aangemeld. De CEAS heeft vervolgens een *novum* gevonden² dat het voor de Hoge Raad mogelijk heeft gemaakt om de zaak te heropenen.³ Met die heropening zijn wij heel blij. Dit artikel gaat over het *novum* dat voor die heropening is gebruikt, want met dat *novum* is iets aan de hand dat interessant is voor juristen die zich interesseren voor de herzieningsregeling.

Om een afgesloten strafzaak te kunnen heropenen is, zoals bekend, een *novum* nodig, een nieuw feit, iets dat de rechter indertijd niet wist en ook niet had kunnen weten en dat, als hij het wél geweten had, waarschijnlijk geleid zou hebben tot vrijspraak of althans tot een minder zware straf.⁴ Een *novum* moet dus aan twee eisen voldoen: het moet nieuw zijn en het moet ontlastend zijn. Het nu in de zaak Ina Post geaccepteerde *novum* is echter niet nieuw en ook niet ontlastend. We beginnen met dat laatste.

De zaak Ina Post gaat over een bejaarde vrouw die op 22 augustus 1986 in haar woning gewurgd is gevonden. Iedereen heeft steeds aangenomen dat de moord gepleegd moet zijn rond half zeven 's avonds. Het *novum* betreft een temperatuurmeting van het slachtoffer die erop zou wijzen dat het overlijden veel eerder heeft plaatsgevonden: ergens rond het middaguur. Als dat juist is, kan de veroordeling niet in stand blijven. Ina Post is indertijd veroordeeld voor doodslag op basis van drie bewijsmiddelen: 1. een verklaring van de patholoog-anatoom dat het slachtoffer was gewurgd, 2. een uittreksel uit de bevolkingsadministratie waaruit bleek dat het slachtoffer woonde op

Het nu in de zaak Ina Post geaccepteerde *novum* is niet nieuw en ook niet ontlastend

het adres waar zij gevonden was en 3. een lange passage uit een verklaring van Ina Post waarin zij bekende hoe zij *na zes uur 's avonds* was teruggegaan naar het slachtoffer, had aangebeeld, was binnengelaten en hoe het vervolgens tot de verwurging was gekomen.⁵ Dit derde bewijsmiddel

Auteurs

1. Prof. dr. H.F.M. Crombag is emeritus hoogleraar rechtspsychologie aan de juridische faculteiten van de universiteiten Antwerpen, Leiden en Maastricht.
Dr. H. Israëls is universitair docent rechtspsychologie aan de juridische faculteit van de Universiteit Maastricht.
Prof. dr. P.J. van Koppen is hoogleraar rechtspsychologie aan de juridische faculteiten van de Universiteit Maastricht en de Vrije Universiteit Amsterdam.
Prof. dr. W.A. Wagenaar is emeritus hoogleraar rechtspsychologie aan de Universiteit Leiden en emeritus universiteitshoogleraar aan de Universiteit Utrecht.

Noten

2. C.A. van Beuningen, C.P.M. Cleiren & H.A. Jansen, *Rapport van het driemanschap in de zaak betreffende mevr. C.M. Post*, Amsterdam 2008.
3. HR 23 juni 2009, L/JN B11689.
4. Of tot ontslag van alle rechtsvervolgging, niet-ontvankelijkheid van het OM dan wel een minder zware straf. Zie art. 457 Sv en voor nadere toelichting bijvoorbeeld G.J.M. Corstens, *Het Nederlandse strafprocesrecht*, Deventer 2008 (zesde druk), p. 800-803.
5. De bewijsmiddelen staan vermeld in het vonnis van de Rechtbank Den Haag van 9 december 1986, L/JN AZ6052. In het arrest, L/JN AZ6249, zijn de bewijsmiddelen van het vonnis overgenomen.

– het enige bewijsmiddel dat wijst op het daderschap van Ina Post – valt niet te rijmen met een overlijden van het slachtoffer ruim vóór zes uur.

Deze nieuwe informatie is echter niet ontlastend. Ina Post werkte indertijd als bejaardenverzorgster. Zij heeft altijd verklaard dat zij op de dag van de moord van drie tot vier uur 's middags bij het slachtoffer heeft gewerkt. Als het slachtoffer al ergens rond het middaguur is overleden, kan Ina Post niet onschuldig zijn.⁶ Als zij onschuldig zou zijn en de bejaarde zou voorafgaand aan haar dienst zijn overleden, dan zou zij onmiddellijk de politie of de ambulance hebben gewaarschuwd. Dat gegeven in combinatie met de berekening van het tijdstip van overlijden is derhalve nogal belastend voor Ina Post.

Over de berekening van het tijdstip van overlijden vanuit de gemeten temperatuur valt echter veel te zeggen. Dat zullen wij hier niet doen; dat zal ongetwijfeld gebeuren tijdens de nieuwe behandeling van de zaak. Maar wie meent dat de uitkomst van de berekening met de temperatuur zo serieus genomen moet worden dat hier sprake is van een *novum*, van een nieuw feit dat zo belangrijk is dat de rechter op grond daarvan waarschijnlijk tot een andere beslissing zou zijn gekomen, stuit direct op het probleem dat dit nieuwe gegeven zeer belastend is. Het voldoet dus niet aan een van de criteria die gelden voor een *novum*.

Het nu bij Ina Post geaccepteerde *novum* is niet alleen niet ontlastend; het is ook niet nieuw. De gemeten temperatuur die leidt tot de conclusie van een vroeger tijdstip van overlijden staat in het dossier waarover de rechter indertijd beschikte. De conclusie die een deskundige bereikte op grond van deze temperatuurmeting is weliswaar nieuw, maar het is staande jurisprudentie dat, behalve in uitzonderlijke gevallen, een conclusie van een deskundige die gebaseerd is op gegevens die de rechter indertijd al bekend waren, geen *novum* kan zijn. Is er hier bij Ina Post sprake van zo'n uitzonderlijk geval?

Het beste antwoord op die vraag is te vinden in de conclusie van advocaat-generaal Vellinga over het herzieningsverzoek waarin de uitkomst van de berekening met de temperatuur werd opgevoerd als *novum*.⁷ Vellinga bespreekt de uitzonderingen die er bestaan op de regel dat een conclusie van een deskundige geen *novum* kan zijn.

Hij vond in de jurisprudentie twee gevallen waarin het oordeel van een schriftkundige geaccepteerd was als *novum*. Een goede verklaring daarvoor wist hij niet te bedenken. Daarnaast is in de Deventer moordzaak de uitslag van een nieuw DNA-onderzoek geaccepteerd als *novum*; dat had te maken, zo meende Vellinga, met het feit

Deze 'noodgreep' wijst er eens te meer op dat het nu gangbare criterium voor heropening van afgesloten strafzaken te restrictief is

dat hier gebruik was gemaakt van een nieuwe onderzoekstechniek. Over dat *novum* zullen we het in de tweede helft van dit artikel nog uitvoerig hebben.

En dan waren er nog twee zaken: de Puttense moordzaak en Lucia de B.⁸ In die twee zaken was er volgens de Hoge Raad sprake geweest van 'bijzondere omstandigheden' waardoor de conclusie van een deskundige een *novum* kon zijn. Daarover schreef Vellinga:

'Vooralsnog houd ik het erop dat bedoelde bijzondere omstandigheden fungeren als een noodgreep voor die gevallen waarin er een ernstig vermoeden rijst dat er hoe dan ook een onjuiste veroordeling is gevallen ook al zit de wet onmiskenbaar in de weg om wetstechnisch gesproken een *novum* te kunnen aannemen.'⁹

Vellinga schrijft dus dat er in deze twee zaken eigenlijk geen geldig *novum* was, maar dat de Hoge Raad een 'noodgreep' heeft gepleegd omdat hij vermoedde dat er ten onrechte veroordeeld was, en dat de Hoge Raad daarom iets als *novum* had toegestaan dat eigenlijk niet voldeed aan de wettelijke voorschriften daarvoor.

Hoe zit dit nu bij het *novum* in de zaak Ina Post? Vellinga schrijft daarover:

'Het onderzoek naar het tijdstip van overlijden is erop gericht het tijdstip van overlijden als omstandigheid van feitelijke aard zoveel mogelijk te benaderen; het vormt een op wetenschappelijke inzichten beredeneerde schatting van een omstandigheid van feitelijke aard. Een ander brengt mee dat het hier gaat om een omstandigheid van feitelijke aard die het Hof ten tijde van de berechting niet bekend was en dus in potentie grond voor herziening kan opleveren.'¹⁰

Dit is een opmerkelijke redenering. Als de Hoge Raad deze redenering zou overnemen, zouden in de toekomst vele conclusies van deskundigen gekarakteriseerd kunnen worden als een 'omstandigheid van feitelijke aard' en dus geaccepteerd kunnen worden als *novum*. Deskundigen proberen immers vaak om op basis van wetenschappelijke inzichten een uitspraak te doen over een werkelijke stand van zaken. Het is de vraag of deze uitbreiding van het *novum*-begrip wenselijk is. Er zijn immers bijna altijd wel 'deskundigen' te vinden die op basis van naar hun zeggen wetenschappelijke inzichten tot de meest uiteenlopende uitspraken over omstandigheden van feitelijke aard komen.

Heeft de Hoge Raad deze opmerkelijke verruiming van het *novum*-begrip van Vellinga overgenomen? Dat is niet helemaal duidelijk. De Hoge Raad typeert de conclusie van de deskundige over de temperatuurmeting als 'bevingingen' en als 'een gegeven'¹¹ dat niet verenigbaar is met de bekentenissen van Ina Post en dat daarom een *novum* is. De conclusie van de deskundige wordt hier zonder nadere uitleg gekarakteriseerd als een 'gegeven', en dat wekt het vermoeden dat de Hoge Raad hier opnieuw gebruik heeft gemaakt van een 'noodgreep' door een *novum* toe te staan dat eigenlijk niet voldoet aan de daarvoor geldende eisen.

Waarom heeft de Hoge Raad dit gedaan? Hier is misschien hetzelfde gebeurd als wat Vellinga opperde bij de Puttense moordzaak en bij Lucia de B.: de Hoge Raad vermoedde dat de betreffende veroordeling niet klopte maar er was binnen de gangbare wet- en regelgeving geen mogelijkheid om de zaak op een normale manier te heropenen. Het is goed dat de Hoge Raad in deze drie zaken

herziening heeft toegestaan, want het gaat hier steeds om veroordelingen die de toets der kritiek niet kunnen doorstaan. Maar deze gang van zaken wijst er eens te meer op dat het nu gangbare criterium voor heropening van afgesloten strafzaken te restrictief is.

De Deventer moordzaak

Nog spectaculairder dan het *novum* bij Ina Post is iets dat twee jaar geleden is gebeurd met een ander *novum*. In 2002 is in de Deventer moordzaak – wij vermelden het zojuist al – als *novum* de uitslag van een DNA-onderzoek geaccepteerd omdat daarbij gebruik was gemaakt van een nieuwe onderzoekstechniek. Die nieuwe techniek bestond nog niet toen de rechter veroordeelde; hij had de uitkomst daarvan nog niet kunnen kennen en daarom was er sprake van een *novum*. Twee jaar geleden vertelde de desbetreffende DNA-onderzoeker echter dat hij in dit onderzoek helemaal geen gebruik had gemaakt van die nieuwe techniek. Als dat waar is, dan heeft de Hoge Raad als kern voor een *novum* iets toegestaan dat er nooit is geweest. Dat gaan we nu nader uitleggen.

In de Deventer moordzaak is de verdachte Ernest Louwes in 2000 mede veroordeeld op basis van een geur-sorteerproef met een mes. Het resultaat van de proef was dat de hond daarop de geur van Louwes herkende.¹² De vraag was of dit mes eigenlijk wel het moordwapen was. Er was geen bloed van het slachtoffer op gevonden.

In zijn conclusie over een herzieningsverzoek over deze zaak in 2002 stelde advocaat-generaal Wortel voor om het mes opnieuw te onderzoeken op DNA, omdat er inmiddels een gevoeliger methode bestond waarmee kleinere hoeveelheden DNA gedetecteerd kunnen worden.¹³ Zijn onuitgesproken hoop was waarschijnlijk om met deze gevoeliger methode alsnog lichaamsmateriaal van het slachtoffer op het mes te vinden. In dit nieuwe onderzoek werd vervolgens inderdaad DNA op het mes gevonden. Dat DNA was echter niet van het slachtoffer.¹⁴ De Hoge Raad meende dat deze uitslag een *novum* opleverde: ook met 'de meest geavanceerde technieken, zoals die thans beschikbaar zijn'¹⁵ was er nog steeds geen lichaamsmateriaal van het slachtoffer op het mes gevonden. Dat maakte het nog onwaarschijnlijker dat dit mes het moordwapen was, zo luidde de redenering.

In 2008 zei de man die indertijd dit nieuwe DNA-onderzoek had uitgevoerd, Richard Eikelenboom:

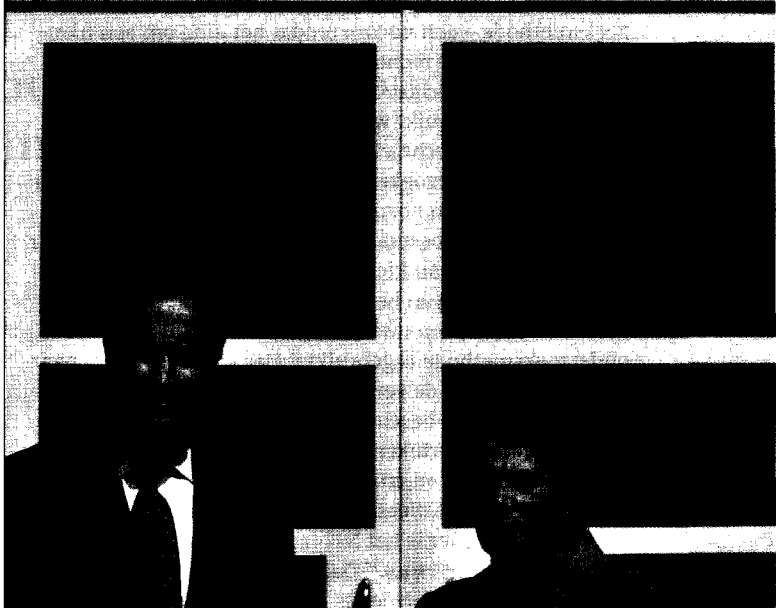
'Ik heb weleens in de krant gelezen dat ik het mes met nieuwere, meer gevoelige technieken onderzocht zou hebben en dat ik daarom wat gevonden heb. Dat is onzin. Ik heb dezelfde technieken gebruikt die ook al in

Noten

6. De Hoge Raad lost dit probleem op door te schrijven dat de temperatuurmeting erop wijst dat het tijdstip van overlijden ligt tussen 15 en 17 uur of nog eerder (HR 23 juni 2009, L/JN B11689 punt 4.7.) Het is de vraag of de Hoge Raad daarmee recht doet aan de conclusies van de geraadpleegde deskundige. De deskundige kwam tot een schatting van het tijdstip van overlijden tussen 15 en 17 uur als hij uitging van een naakt lichaam

op een kale ondergrond (Van Beuningen e.a. 2008, p. 62 en 102). In zo'n geval koelt een lichaam natuurlijk snel af. Bij de werkelijke omstandigheden van de zaak Ina Post – een gekleed lichaam op vaste vloerbedekking – komt het geschatte tijdstip van overlijden veel vroeger te liggen: ergens rond het middaguur (zie Van Beuningen e.a. 2008, p. 62 en 102).
7. Zie L/JN B11689 onder het arrest van de Hoge Raad.
8. L/JN AA9800 en L/JN BD4153.

HOG E RAAD DER NEDERLANDEN

DEN HAAG - De inmiddels 52-jarige Ina Post arriveert voor de Hoge Raad in Den Haag. Haar advocaat Geert-Jan Knoops zal een ingediend herzieningsverzoek in haar zaak toelichten. © ANP photo Valerie Kuypers

1999 werden gebruikt. Alleen heb ik de moeite genomen om het lemmet en het handvat uit elkaar te halen. Zo kon ik ook monsters nemen in de kleinste hoekjes en gaatjes op de grens van het lemmet en het handvat. Dat was bij het eerste onderzoek niet gebeurd. Het verschil tussen wel of geen resultaat wordt echt niet alleen bepaald door beschikbare technieken en dure apparatuur. Soms is het gewoon een kwestie van een stapje verder gaan.¹⁶

Als het waar is wat Richard Eikelenboom hier zegt, dan heeft de Hoge Raad als *novum* een uitslag geaccepteerd die verkregen was met een nieuwe gevoeliger onder-

9. Vellinga, t.a.p., punt 10.

10. Vellinga, t.a.p., punt 69 en 70.

11. HR 23 juni 2009, L/JN B11689, punt 4.8.

12. Zie P.J. van Koppen (2003). Het Deventer Novum: Over een mes, een geur-sorteerproef en een novumconstructie door de Hoge Raad. *Delikt en Delinkwent*, 33, 979-994.

13. De conclusie van Wortel is te vinden onder het arrest van de Hoge Raad van 1 juli 2003, L/JN AE8165.

14. En overigens ook niet van Louwes, zo bleek later.

15. Arrest Hoge Raad van 1 juli 2003, L/JN AE8165, punt 5.4.3.

16. Bas Haan, 'DNA-bewijs in de Deventer Moordzaak', *Koud Bloed*, 2008, 1, nr. 1, p. 85. Zie ook Bas Haan, *De Deventer moordzaak*, Amsterdam 2009, p. 83-84.

Zo kon het gebeuren dat als kern van een *novum* een nieuwe methode werd geaccepteerd die in werkelijkheid niet was gebruikt

zoeksmethode – een *novum* omdat het ging om een nieuwe methode die de rechter indertijd nog niet had kunnen kennen – terwijl die gevoeliger methode in werkelijkheid helemaal niet gebruikt was. Dat zou opmerkelijk zijn. De Hoge Raad is – terecht – terughoudend in het honoreren van herzieningsverzoeken. Hij besluit niet gemakkelijk dat er sprake is van een *novum*. Hier zou echter volgens Eikelenboom een niet-bestaand *novum* zijn geaccepteerd. Maar klopt het verhaal van Richard Eikelenboom?

Het rapport van het NFI, het Nederlands Forensisch Instituut, over dit nieuwe onderzoek vermeldt niet welke onderzoeksmethode is gebruikt.¹⁷ Het verwijst slechts naar een bijlage waarin de verschillende methoden van DNA-onderzoek worden beschreven. Navraag bij de man die het rapport heeft ondertekend – en dat is niet onderzoeker Richard Eikelenboom, maar DNA-deskundige Ate Kloosterman – leidde niet tot een inhoudelijk antwoord.

Informatiever is het NFI-rapport over het eerste onderzoek naar het mes.¹⁸ Daaruit blijkt dat er toen helemaal geen DNA-onderzoek is gedaan. De onderzoeksvraag was of er bloed van het slachtoffer op het mes gevonden kon worden. Hiertoe is het mes eerst onderzocht op de aanwezigheid van bloed. Toen dat onderzoek niets opleverde, was een DNA-onderzoek niet meer nodig.

Valt er op grond van deze gegevens te bedenken wat er gebeurd moet zijn? Advocaat-generaal Wortel wist dat er in het eerste onderzoek van het mes geen bloed van het slachtoffer was gevonden. Hij ging er dus vanuit – begrijpelijk maar ten onrechte – dat er toen DNA-onderzoek was gedaan. Hij had gehoord dat er inmiddels een gevoeliger methode voor DNA-onderzoek bestond en stelde daarom voor om het mes alsnog met die nieuwe methode te onderzoeken. Toen het NFI dat verzoek kreeg, zal ongetwijfeld begonnen zijn met het bestuderen van het rapport over het eerdere onderzoek. Daaruit bleek dat er die eerste keer helemaal geen DNA-onderzoek was gedaan. Men moet toen besloten hebben om niet direct de nieuwe gevoeliger LCN-methode te gebruiken, maar om het mes in eerste instantie te onderzoeken met de gebruikelijke robuustere PCR-methode. Dat was een juiste beslissing: de LCN-methode is gevoeliger, maar is dat ook voor fouten en wordt daarom pas gebruikt als de gebruikelijke PCR-methode niets oplevert. En ook met de robuustere PCR-methode werd al DNA gevonden, zij het niet van het slachtoffer.

Toen Wortel het rapport over dit nieuwe onderzoek kreeg, zal hij – begrijpelijk maar ten onrechte – gedacht hebben dat gebruik was gemaakt van de methode waarom hij verzocht had. De Hoge Raad nam deze veronderstelling van Wortel over. En zo kon het gebeuren dat als kern van een *novum* een nieuwe methode werd geaccepteerd die in werkelijkheid niet was gebruikt.

De oplettende lezer merkt nu op dat deze reconstructie niet helemaal spoot met de zojuist geciteerde uitspraak van Richard Eikelenboom. Eikelenboom zegt dat er twee keer DNA-onderzoek is gedaan en dat er die eerste keer geen DNA is gevonden omdat er toen geen goed onderzoek is gedaan: het mes is toen niet uit elkaar gehaald, waardoor er niet gezocht kon worden in de randjes tussen lemmet en handvat. Eikelenboom moet zich echter vergissen. Uit het rapport van het eerste onderzoek blijkt dat er toen geen DNA-onderzoek is verricht. In het tweede onderzoek is het mes inderdaad uit elkaar gehaald. Het DNA is toen echter niet gevonden in de hoekjes en gaatjes tussen lemmet en handvat maar gewoon op het lemmet zelf. Dat DNA zou de eerste keer waarschijnlijk ook al zijn gevonden als er toen al naar was gezocht.

Hoe kon het nu gebeuren dat de Hoge Raad als *novum* een nieuwe methode erkende die in werkelijkheid helemaal niet was gebruikt? De oorzaak ligt vooral in de verkeerde manier van rapporteren van het NFI: in het niet vermelden van de gebruikte methode. Deze wijze van rapporteren is helaas standaard. De oorzaak ligt misschien ook in het feit dat juristen bij de Hoge Raad meer oog hebben voor controle van juridische finesses dan voor controle van de feitelijke gang van zaken. Voor dat laatste zijn ze eenvoudigweg niet opgeleid.

Conclusie

Wij hebben ons eerder uitgelaten over de herzieningsprocedure.¹⁹ Wij hebben er steeds voor gepleit om herziening weg te halen bij de Hoge Raad en om herziening niet alleen toe te staan als er sprake is van een *novum* maar ook als er serieuze twijfel mogelijk is over de juistheid van de veroordeling. Het zal de lezer niet verbazen dat wij de hier besproken twee *nova* zien als steun voor ons standpunt. Bij herziening gaat het meestal niet om juridische maar om feitelijke kwesties. Daar is een juridische instantie als de Hoge Raad niet voor toegerust. Het *novum* in de Deventer moordzaak vormt hiervoor een fraaie illustratie: daar erkende de Hoge Raad als *novum* een gang van zaken die in werkelijkheid niet heeft bestaan. Het *novum* in de zaak Ina Post illustreert dat de huidige eis van een *novum* te restrictief is: daar is als *novum* iets erkend dat niet voldoet aan de mede door de Hoge Raad daarvoor opgestelde eisen. Dat de Hoge Raad in dat geval, net als eerder in de Puttense moordzaak en bij Lucia de B., desondanks herziening heeft toegestaan, wijst erop dat ook de Hoge Raad zich niet kan houden aan de thans geldende regels voor de herziening. •

Noten

17. NFI-rapport van 27 februari 2003.

18. NFI-rapport van 21 februari 2000.

19. Zie bijv. H.F.M. Crombag, H. Israëls,

P.J. van Koppen & W.A. Wagenaar,

'Strafkamer van Hoge Raad voldoet

niet: Nodig is een nieuw orgaan voor

herziening van strafzaken met ook niet-

juristen', *NRC-Handelsblad* 13 maart

2007, p. 7; H.F.M. Crombag, 'Wie geven

wij het allerlaatste woord?', *NJB* 2007,

82, p. 2426-2331 en W.A. Wagenaar, H.

Israëls & P.J. van Koppen, *De slapende*

rechter: Waarom het veroordelen van

burgers niet alleen aan rechters overgela-

ten kan worden, Amsterdam 2009.